

Sivistysvaliokunta

Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko (VNS 5/2021 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- kehityspolitiikan neuvonantaja Paula Malan, ulkoministeriö
- johtava asiantuntija Marjaana Sall, ulkoministeriö
- kansainvälisten asiain johtaja Jaana Palojärvi, opetus- ja kulttuuriministeriö
- asiantuntija Samuli Maxenius, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- asiantuntija Saku Lehtinen, Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry
- erityisasiantuntija Kaj Raiskio, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- erityisasiantuntija Tarmo Heikkilä, Suomen UNICEF ry
- toiminnanjohtaja Tanja Risikko, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- VTT Liisa Laakso

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore
- Suomen Olympiakomitea ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Selonteko perustuu hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan Suomelle laaditaan kehityspolitiikan politiikkajohdonmukaisuutta ja vaikuttavuutta edistävät periaatteet. Ylivaalikautisen selonteon tarkoituksena on erityisesti vahvistaa kehityspolitiikan ja -yhteistyön pitkäjänteisyyttä periaatteiden, arvojen ja tavoitteiden näkökulmasta.

Valiokunnan lausunto SiVL 25/2021 vp

Kehitysyhteistyön kansainvälisesti sovittuna päämääränä on köyhyyden poistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 ja kestävän kehityksen tavoitteet ohjaavat Suomen kehityspolitiikkaa.

Selonteossa linjataan, että Suomen kehitysyhteistyön tavoitteena on kehittyvien maiden oman kantokyvyn vahvistaminen. Suomen vahvuuksiin nojautuvat kehityspolitiikan päätavoitealueet ovat naisten ja tyttöjen oikeudet, koulutus, kestävä talous ja ihmisarvoinen työ, rauhanomaiset ja demokraattiset yhteiskunnat sekä ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarojen kestävä hallinta ja käyttö.

Sivistysvaliokunta on tarkastellut selontekoa toimialaansa koskien. Esimerkiksi koulutusta ja tutkimusta koskevat painopisteet ovat pääasiassa oikeat. Valiokunta kiinnittää huomiota myös kulttuurin ja taiteen sekä liikunnan ja urheilun merkitykseen, jotka ovat jääneet selonteossa käsittelemättä.

Koulutuksen keskeinen merkitys

Sivistysvaliokunta viitaten aikaisempaan lausuntoonsa (SiVL 3/2021 vp) näkee koulutuksen ja oppimisen erittäin tärkeänä osana Suomen kehitysyhteistyötä. Kestävän kehityksen toteutuksessa laadukkaalla ja kaikkien saavutettavissa olevalla koulutuksella on keskeinen merkitys. Koulutuksen avulla on mahdollista vaikuttaa myös muiden tavoitteiden, esimerkiksi ilmastotoimien, puhtaan energian tuottamisen ja köyhyyden vähentämisen, saavuttamiseen.

On hyvä, että koulutus on tunnistettu monessa kohtaa selontekoa. Esitetyssä tilannekuvauksessa (s. 6—7) todetaan, että ongelmia on opetukseen pääsyssä — erityisesti tyttöjen kohdalla — sen loppuun suorittamisessa, opetuksen laadussa ja yhdenvertaisuudessa. Koulussa ei välttämättä opita edes perustaitoja. Koronapandemia on syventänyt ongelmia entisestään, ja valmiuksia digitaaliseen opetukseen ei useinkaan ole.

Kouluun ja oppimaan pääsy on edelleen vakava globaali ongelma etenkin haavoittuvassa asemassa olevien lasten kohdalla. Unicefin tietojen mukaan köyhimpien perheiden tytöistä 44 prosenttia ja pojista 34 prosenttia ei ole käynyt koulua ollenkaan tai loppuun saakka. Siksi resurssien kohdentamisessa on tärkeä ottaa huomioon, että riittävä osa niistä osoitetaan toimenpiteisiin, joilla turvataan haavoittuvimmassa asemassa olevien lasten opetukseen pääseminen ja sen loppuun suorittaminen.

Selonteossa linjataan, että kehityspolitiikkaa ja kehitysyhteistyötä toteuttaessaan Suomi panostaa erityisesti sellaisiin vahvuusalueisiin, joissa juuri Suomella on hyvät mahdollisuudet tukea kestävä kehitystä. Suomella on oman koulutusjärjestelmänsä maailmanlaajuisen arvostuksen johdosta mahdollisuus ja velvollisuus osallistua pitkäjänteisesti globaalin oppimisen kriisin ratkaisemiseen.

Valiokunnan mielestä Agenda 2030 -tavoitteiden toteutuminen edellyttää niin Suomessa kuin kehityspolitiikassammekin, että kasvatus, koulutus ja tutkimus tunnistetaan keskeisimpinä investointikohteina. Selonteossa todetut Suomen kehityspolitiikan painopisteet, kuten kestävä talous ja ihmisarvoinen työ, edellyttävät toteutuakseen laadukkaan peruskoulutuksen lisäksi osaa-

Valiokunnan lausunto SiVL 25/2021 vp

mista ja innovaatioita. Suomen kehitysyhteistyön tärkeänä lähtökohtana on kehittyvien maiden oman yhteiskunnan, kuten yhdenvertaisuuden ja talouden perustan, vahvistaminen. Myös tämän toteutumisessa osaamisen vahvistaminen on keskeistä.

Selonteossa (s. 27) mainitaan kehityspolitiikan keskeisiksi toimijoiksi korkeakoulut, opetusalan instituutiot ja tutkimuslaitokset. Opetusalan instituutioiden määrittely jää avoimeksi. Valiokunta katsoo, että siihen on tarpeellista sisällyttää myös koulutuksen järjestäjät, jolloin mukaan luettaisiin myös esimerkiksi ammatillinen koulutus, jolla on paljon annettavaa globaalin oppimisen kriisin ratkaisemisessa osana kehitysyhteistyötä. Ammatillisen koulutuksen merkitys on kasvamassa, ja Suomella on mahdollisuudet ottaa siinä nykyistä vahvempi rooli. Tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolella tapahtuva oppiminen, esimerkiksi vapaassa sivistystyössä, on tärkeä ottaa huomioon osana kehitysyhteistyön osaamisen kehittämistä koskevia keinoja, koska myös aikuisväestöllä on tarvetta oppimiseen ja osaamisen uudistamiseen. Samoin tärkeää on, että suomalaisen koulutusosaamisen merkittävä osa-alue, varhaiskasvatus ja esiopetus, otetaan mukaan osaksi kehitysyhteistyön toimintoja.

Opettajien asema tulee turvata

Valiokunta pitää tärkeänä huomioida kehityspolitiikassa se, että oppimista tuottavaa laadukasta koulutusta ei ole ilman osaavia ja työhönsä sitoutuneita opettajia. Selonteossa tunnistetaan, että samaan aikaan, kun yksi kehityksen olennaisimpia edellytyksiä on laadukas ja kaikkien saavutettavissa oleva koulutus, koulutuksen laatuun ja yhdenvertaisuuteen liittyy edelleen merkittäviä ongelmia. Selonteossa (s. 7) todetaan, että syventynyt oppimisen kriisi on yhteydessä puutteisiin opettajien koulutuksessa ja osaamisessa, oppimisolosuhteissa ja opetushenkilöstön saatavuudessa.

Saadussa asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että monissa kehittyvissä maissa kasvatus- ja opetusalan henkilöstö joutuu painostuksen, uhkailujen ja jopa väkivallan kohteeksi, kun heidän toimintaansa pyritään vaikuttamaan tai estämään. Jotta kasvatus ja koulutus voisivat toteutua laadukkaasti ja tuloksellisesti, tulee huolehtia siitä, että opetuksen henkilöstön työolosuhteet ja työelämän ihmisoikeudet ovat kunnossa.

Korkeakoulut ja tutkimus

Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko korostaa suomalaisen osaamisen hyödyntämistä ja kehittyvien maiden omaa toimintakykyä Suomen kehityspolitiikan prioriteetteihin, kehittyvien maiden tarpeisiin, Agenda 2030 -toimintaohjelmaan ja tietoon perustuvassa yhteistyössä. Yhtäältä tämän nähdään edellyttävän toimintojen pitkäjänteisyyttä ja jatkuvuutta, toisaalta kykyä huomioida paikallisen tason muuttuvat tilanteet.

Selonteon (s. 22) mukaan Suomi tukee kestävän kehityksen edistämiseksi sekä omaehtoisen taloudellisen kasvun vahvistamiseksi kehittyvissä maissa sekä suomalaisten että kehittyvien maiden tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen kansainvälistä toimintaa. Valiokunta katsoo, että tähän tukemiseen tarvitaan riittävää panostusta. Suomalaisilla korkeakouluilla sekä muilla koulutuksen järjestäjillä ja tutkimuslaitoksilla on ja tulee tulevaisuudessa olla yhä keskeisempi rooli kehityspolitiikassa ja sen käytännön toteuttamisessa.

Valiokunnan lausunto SiVL 25/2021 vp

Koulutuksella sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla on merkittävä asema kehittyvien maiden kansalaisyhteiskunnan ja taloudellisen kehityksen sekä kasvun vahvistamisessa. Sosiaalisen ja ympäristöä koskevan kestävä kehityksen, vihreän siirtymän, sukupuolten tasa-arvon ja digitalisaation edistämiseksi osaamisen kehittäminen, uuden kehittäminen sekä näiden yhdistelmä eli uusien innovaatioiden käyttöönotto edellyttävät korkeakoulujen tarjoamaa osaamista.

Valiokunta korostaa, että Suomella korkean osaamisen maana on kykyä tuottaa innovatiivisia ja tieteelliseen tietoon perustuvia ratkaisuja globaaleihin kehityksen ongelmiin. Mitä monitahoisempia ongelmat ovat, sitä olennaisempaa on perustaa toiminta tutkittuun tietoon. Tutkimuksen hyödyllisyys kehitysyhteistyölle on kasvanut ja kasvaa edelleen. Esimerkiksi vesi- ja ruokaturvallisuuden kehittyminen vaatii tutkittua tietoa. Suomi edistää tieteen avoimuutta ja saavutettavuutta laajasti.

Selonteon mukaan (s. 23) Pohjoismaat ovat Suomen läheisin viitemaaryhmä. Asiantuntijalausunnon mukaan Ruotsi on kohdentanut kehitysyhteistyövaroja tutkimukseen ja koulutukseen noin 154 miljoonaa euroa, joka on 3,5 prosenttia Ruotsin 4,4 miljardin kehitysyhteistyöbudjetista. Lausunnossa todetaan, että samaan päästäkseen Suomen pitäisi kohdentaa tutkimukseen ja korkeakoulutukseen 44 miljoonaa euroa vuodessa.

Valiokunta katsoo, että ammattikorkeakoulut tulee huomioida osana kehitysyhteistyöhön lisäarvoa tuottavina tekijöinä. Suomalainen ammattikorkeakoulutus voi olla monelle kehittyvälle maalle uusi ja hyödyllinen osaamisen lisäämistä tuottava koulutusmuoto.

Liikunta ja terveystieteet

Valiokunta painottaa, että liikunta kehitysyhteistyön välineenä ja erityisesti terveystieteiden ja oppimisen tukena on erittäin merkityksellistä. Liikunta ja terveystieteet tukevat kestävä kehityksen tavoitteita monin eri tavoin suomalaisessa kehitysyhteistyössä.

Koulutuksen osalta selonteossa (s. 11) todetaan, että Suomella on paljon osaamista esimerkiksi opettajakoulutuksen, kouluruokailun ja kouluterveydenhuollon kehittämisessä samoin kuin digitaalisessa oppimisessä. Valiokunta korostaa, että erityisesti edellä mainitun yhteydessä tulee huomioida, että Suomella on osaamista myös liikunnan hyödyntämisessä terveystieteiden ja koulunkäynnin mielekkyyden lisäämisessä.

Liikunnan edistäminen on kestävä investointi. Myös YK on korostanut liikunnan mahdollisuuksia mm. nostamalla liikunnan ja urheilun roolia kestävä kehityksen mahdollistajana sekä kehoittamalla jäsenvaltioitaan sisällyttämään liikunta koronaepidemiaa koskeviin elpymissuunnitelmiin.

Kulttuuri ja taide

Valiokunta katsoo, että selonteossa olisi tullut talous- ja innovaatiopainotusten lisäksi tuoda selkeämmin esille, että demokraattisen sivistysvaltion perustalla on yhdenvertaisuus ja oikeus yhtäläiseen koulutukseen ja sivistykseen. Yhteiskunnallinen luovuus nousee vahvasta sivistysperustasta sekä rikkaasta ja monimuotoisesta kulttuurista ja taiteesta. Kulttuurialan yhteistyöllä voi olla

Valiokunnan lausunto SiVL 25/2021 vp

suuri merkitys rakentaa siltoja ja pitää yllä vuorovaikutusta vaikeissakin tilanteissa ja vastaavasti tuoda muuta maailmaa lähemmäksi Suomessa asuvia.

Selonteossa tuodaan esille muun muassa kehitysyhteistyö, humanitaarinen apu ja rauhan edistäminen toisiaan täydentävinä toimintoina. Saadun asiantuntijalausunnon mukaan useissa kehitysyhteistyöhankkeissa käytetään jo suomalaista osaamista niin sanotun pehmeän diplomatian alueella. Tällaisesta on esimerkkinä taiteeseen ja kulttuuriin perustuva diplomatia, jolla pyritään luomaan yhteisymmärrystä ja luottamusta kansojen ja kulttuurien välille.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kulttuuri ja luovat alat tuodaan näkyväksi osaksi kehityspolitiikan toimia ja toimijoita.

Lopuksi

Selonteon (s. 25) mukaan Suomi pyrkii olemaan kokoaan suurempi toimija vahvistamalla kotimaisia ja ulkomaisia kumppanuuksia. Kaikessa toiminnassa arvioidaan, millä tavoin suomalainen osaaminen ja suomalaiset vahvuudet voivat luoda lisäarvoa kehitysyhteistyössä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että kehityspolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi tehtävissä toiminnoissa hyödynnetään kumppanuuksia monipuolisesti eri tahojen toimijoita hyödyntäen. Niiden avulla voidaan saada toimijat uutta luovaan vuorovaikutukseen keskenään sekä useat eri resurssit tehokkaaseen käyttöön kohti yhteistä päämäärää kehitysyhteistyössä.

Esimerkiksi innovaatiotyössä on keskeistä pystyä tuomaan eri alojen toimijoita yhteen jakamaan osaamistaan, testaamaan uusia ideoita, synnyttämään uusia kumppanuuksia eri toimijoiden välille, kokoamaan rahoitusta sekä varmistamaan onnistumisten jakaminen edelleen niin, että ne siirtyvät osaksi toimintoja kehittyvissä maissa.

On tärkeää, että Suomen kehityspolitiikan seuranta perustuu YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin ja kansainvälisiin kehitysseurannan ja -evaluoinnin hyviin käytäntöihin. Tämän lisäksi kehityspolitiikan tulosohtauksessa ja seurannassa tulee huomioida Suomen kehitysyhteistyölle keskeisten kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja niiden toimeenpanoon annetut ohjeet.

Valiokunta pitää tarpeellisena, että kehitysyhteistyön tuloksellisuuden varmistamiseksi sitä koskeviin tulosraportteihin ja evaluaatioihin sisällytetään arvio siitä, mitä tuloksia ja vaikutuksia ponnistuksilla on saatu aikaan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 25/2021 vp

Helsingissä 3.12.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Sofia Vikman kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan lausunto SiVL 25/2021 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko perustuu hallitusohjelman kirjaukseen, jonka mukaan Suomelle olisi tarkoitus laatia kehityspolitiikan politiikkajohdonmukaisuutta ja vaikuttavuutta edistävät periaatteet. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, ettei Suomen tule sitoutua siinä esitettyihin tavoitteisiin.

Selonteossa esimerkiksi väitetään Suomen kehityspolitiikan tuottavan tuloksia. Missään kohtaa selontekoa ei kuitenkaan kerrota esimerkkejä konkreettisista tuloksista eikä siitä, mitä konkreettista kohdemaissa on saavutettu.

Muistutamme, että kehitysyhteistyön määrärahojen nostaminen 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta tarkoittaisi joka vuosi 600 miljoonan euron lisäystä valtion kuluihin ja vaatisi lisää velanottoa. Verrattaessa Suomen kehitysyhteistyörahoitusta muihin Pohjoismaihin on muistettava talouden realiteetit: Suomen talouskasvu jää ennusteiden mukaan kauas muista Pohjoismaista. Myös julkinen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen on noin 20—25 prosenttiyksikköä korkeammalla tasolla.

Kehityspolitiikassa tulisi hyödyntää kahdenvälisiä kehitysyhteistyösuhteita eikä keskittyä jakamaan rahaa vain yleistukina YK:n, EU:n tai monenkeskisen kehitysyhteistyön kautta. Kahdenvälisissä yhteistyösuhteissa kehitysavun saamisen ehtojen tulisi olla tiukat ja tulosten tulisi olla mitattavissa.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä muistuttaa, että tyttöjen ja naisten opiskelumahdollisuuksien ja aseman parantuminen vähentää myös lapsilukua ja kietoutuu vahvasti väestönkasvun hillitsemiseen. Väestönkasvu lisää luonnonvarojen kulutusta ja hiilipäästöjä, joten on myös tärkeää, että kohdevaltio esittää suunnitelman väestönkasvun saamiseksi kuriin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 3.12.2021

Sanna Antikainen ps
Ari Koponen ps